การศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

A Study on Municipal Solid Waste Management of Koh Samui City Municipality, Surat Thani Province

นางสาวเบญญาภา พูลสวัสดิ์[1]

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก[2]

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอย ของเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานีในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2. เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย

ผลการศึกษาพบว่าทางเทศบาลนครเกาะสมุยมีความพยายามในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในการจัดการ แต่ด้วยข้อจำกัดต่างๆ เช่น เตาเผาขยะที่ชำรุด และทางเทศบาลก็ได้ทดลองใช้ในหลายๆวิธีแต่ก็ไม่ได้เป็นผล การจัดการในปัจจุบันคือการจัดการขยะต้นทาง เทศบาลได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางโดยผ่านโครงการฝึกอบรม การให้ความรู้ และเครือข่ายต่างๆ ที่ทำหน้าที่รับขยะอินทรีย์ไปกำจัดต่อไป ในการจัดการขยะกลางทาง เทศบาลมีการแบ่งประเภทรถขยะตามชนิดของขยะในการจัดเก็บมีความยืดหยุ่นตามแต่ละพื้นที่ การคัดแยกขยะในครัวเรือนของประชาชนน้อย ยังคงมีประชาชนที่ยังขาด

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (กลุ่มวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)

ความรู้ และแรงจูงใจในการคัดแยกขยะ โดยประชาชนส่วนใหญ่เพียงนำขยะไปทิ้งที่จุดทิ้ง แต่ยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการคัดแยก การทำปุ๋ยหมัก หรือการร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของเทศบาล ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

คำสำคัญ : การจัดการมูลฝอย การจัดการขยะในพื้นที่เกาะ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

Abstract

This A Study on Municipal Solid Waste Management of Koh Samui City Municipality, Surat Thani Province, aimed to: 1. Study the municipality's solid waste management practices in Koh Samui Municipality, Surat Thani Province; 2. Explore approaches to citizen participation in solid waste management in Koh Samui Municipality, Surat Thani Province. A qualitative research methodology was employed to identify key informants through purposive sampling, including officials with knowledge and direct involvement in solid waste management.

The study revealed that Koh Samui Municipality has continuously strived to improve its waste management practices. However, it faces limitations, such as a damaged incinerator. The municipality has also tried various approaches, but these have not been successful. The current management approach focuses on waste management at the source. The municipality encourages citizens to separate waste at the source through training programs, educational outreach, and various networks. Furthermore, it has four learning centers and organic waste processing stations that accept organic waste for further disposal. Regarding mid-transit waste management, the municipality categorizes garbage trucks based on waste type, providing flexibility for collection in each area. Household waste separation is limited, and citizens still lack knowledge and motivation to separate waste. Most citizens simply dispose of their waste at the disposal point, but rarely participate in sorting, composting, or participating in municipal environmental activities. These factors hinder public participation in waste management.

ที่มาและความสำคัญ

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยมีความแตกต่างกันในด้านขนาดพื้นที่ รายได้ และศักยภาพในการบริหารจัดการ ทำให้หลายพื้นที่ประสบปัญหาในการดำเนินงานด้านบริการสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กซึ่งมักมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร ส่งผลให้ต้องพึ่งพาหน่วยงานส่วนกลางในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หนึ่งในปัญหาที่สะท้อนศักยภาพการบริหารของท้องถิ่นได้ชัดเจนคือ “ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย” ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญระดับประเทศ ที่มีจำนวนประชากร69,689 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2567) แต่มีประชากรแฝงมากกว่าประชากรถึงสามเท่า และมีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยราว 9,000 คนต่อวัน ส่งผลให้ปริมาณขยะเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วเฉลี่ยวันละ 150 –300 ตัน และมีขยะสะสมรอการกำจัดกว่า 375,000 ตัน บนพื้นที่กว่า 42 ไร่

จากข้อมูลในตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ปีพ.ศ.2561-2564 การทิ้งขยะในแต่ละวันของประชาชนในอำเภอเกาะสมุยนั้นโดยเฉลี่ยมีปริมาณสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ตารางที่1 แสดงถึงปริมาณขยะมูลฝอยในอำเภอเกาะสมุย ตั้งแต่ปี 2561-2566 ต่อวัน

พ.ศ.	**เฉลี่ย (ตัน/วัน)**
2561	163.03
2562	145.98
2563	107.3
2564	79.36
2565	150
2566	1400

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ (2561 2562 2563 2564 65 66)

ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ที่เป็นเกาะ ทำให้การจัดการขยะมีความซับซ้อนกว่าพื้นที่ทั่วไป ทั้งในด้านการรวบรวม การขนส่ง และพื้นที่รองรับขยะ อีกทั้งเตาเผาขยะของเทศบาลนครเกาะสมุยชำรุดและไม่สามารถใช้งานได้มากกว่า 10 ปี ส่งผลให้ขยะถูกกองสะสมจนเกิดกลิ่นเหม็นและปัญหามลภาวะตามมา เทศบาลจึงต้องใช้วิธีอัดขยะให้เป็นก้อนและขนส่งออกไปกำจัดในนอกพื้นที่โดยทางเรือ ซึ่งเป็นเพียงการแก้ไขปัญหาชั่วคราวและใช้งบประมาณที่สูงและไม่ตอบโจทย์การจัดการขยะในระยะยาว

ในระดับชุมชนพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความตระหนักรู้ในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง มีการทิ้งขยะรวมกันในถังเดียว และกิจกรรมส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนยังไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยจากนักท่องเที่ยวและชาวต่างชาติที่ไม่อยู่ภายใต้ระบบควบคุมอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้ปัญหาขยะในพื้นที่ยังคงดำเนินต่อเนื่องอย่างรุนแรง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย รวมถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวส่งผลต่อประสิทธิภาพการจัดการขยะอย่างไร และสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางพัฒนา เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุยมีความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการทำวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นถึงการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย และศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย โดยผู้วิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 9 คน

1.กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

ได้แก่ 1. เจ้าหน้าที่นักวิชาการสุขาภิบาล (จำนวน 1 คน)

2.เจ้าหน้าที่นักวิชาการสิ่งแวดล้อม (จำนวน 1 คน)

2.กลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอเกาะสมุย

ได้แก่ 1.ประชาชนในพื้นที่ (จำนวน 7 คน)

โดยจำแนกตามแต่ละตำบล ได้แก่ ตำบลแม่น้ำ ตำบลตลิ่งงาม ตำบลบ่อผุด ตำบลมะเร็ต ตำบลลิปะน้อย ตำบลหน้าเมือง ตำบลอ่างทอง

ขอบเขตด้านพื้นที่

เทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ตุลาคม 2568

โดยดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2568 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2568

ประโยชน์คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

ผลการวิจัยจะเป็นสารสนเทศให้กับผู้บริหารเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาวางแผนนโยบายการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และมลพิษทางด้านขยะมูลฝอยและวางแผนการรณรงค์ หรือปฏิบัติโครงการต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาทฤษฎี เอกสารทางวิชาการ รวมไปถึงการทบทวนแนวคิดในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางกรอบแนวคิด โดยมีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอย

อัฏพร ศรีสนอง, 2551, หน้า 27) การจัดการขยะมูลฝอย หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับขยะอย่างถูกต้องถูกสุขลักษณะตามหลักสุขาภิบาล เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยต้องอาศัยหลักความรู้และความเข้าใจในการ

เทวัญ พัฒนพงศ์ศักดิ์ 2540 ในการคัดแยกขยะมูลฝอย ควรเริ่มตั้งแต่แหล่งกำเนิดของขยะ โดยสามารถเริ่มได้โดยง่ายจากในครัวเรือน ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์ได้มากกว่าการคัดแยกขยะมูลฝอยจากกองขยะมูลฝอยรวม ณ สถานที่กำจัด

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (2542) ได้กำหนดรูปแบบการกำจัดขยะมูลฝอยแบบศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย ที่ได้รับการออกแบบจากเทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสม เพื่อให้การกำจัดนั้นมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีระบบมาตรการป้องกันปัญหาที่อาจจะส่งผลกระทบสิ่งแวดล้อมและประชาชน อีกทั้งยังสามารถรองรับปริมาณขยะจากแหล่งชุมชนในปริมาณมากๆได้ ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการบริหารจัดการขยะ

ปัญหาสำคัญของระบบการเก็บขนขยะมูลฝอย

1. ค่าธรรมเนียมที่ใช้ในการเก็บขนมูลฝอยจากประชาชนตามบ้านเรือนยังต่ำ เมื่อเทียบกับรายจ่ายในการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาล

2. ภาชนะรองรับมูลฝอยมีจำนวนไม่เพียงพอมีสภาพเก่าชารุดเสียหาย ส่วนบริเวณที่ไม่มี ภาชนะรองรับ ประชาชนจะทิ้งขยะมูลฝอยไม่เป็นที่ขาดความร่วมมือ ในการทิ้งขยะมูลฝอยลงสู่ ภาชนะรองรับปริมาณขยะมูลฝอยล้นออกมานอกถังทำให้มีสภาพไม่น่าดู มีกลิ่นเหม็น เกิดปัญหา แมลงรบกวน เช่น แมลงวัน หนู แมลงสาปภายในเขตเทศบาล

3. เทศบาลบางแห่งไม่ได้มีการจัดการมูลฝอยประเภทมูลฝอยติดเชื้อตามคลินิกต่าง ๆ

4. ในระหว่างการขนส่งขยะมูลฝอยไปยังแหล่งกำจัดมูลฝอยในบางครั้งได้มีของเหลวหรือน้ำเสียไหลออกมาอีกทั้งขยะก็ได้ร่วงหล่นบนท้องถนน ทำให้ถนนสกปรก เกิดกลิ่นเหม็นและอาจเป็นอันตรายต่อผู้ขับขี่ได้ กรณีที่รถเก็บขนมูลฝอยมีสภาพไม่เหมาะสม เช่น รถขนขยะที่ชำรุดหรือไม่มีฝาปิดมิดชิด

5. รถเก็บขนมูลฝอยไม่เพียงพอในการจัดเก็บมูลฝอย ถือเป็นปัญหาที่เกิดในกระบวนการเก็บและขนส่งขยะมูลฝอย เกิดขึ้นเนื่องจากสภาพของรถที่เก่าและชำรุดต้องทำการซ่อมบำรุงเป็นประจำทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและในบางครั้งได้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยตกค้างในบริเวณแหล่งชุมชนทำให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชนในบริเวณใกล้เคียง

6. ระยะทางในการขนส่งมูลฝอยจากเมืองไปยังจุดกำจัดมูลฝอยใกล้หรือไกลเกินไปไม่เหมาะสม เช่น หากใกล้เมืองเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นทั้งกลิ่นเหม็น ฝุ่น และของเสียจากน้ำขยะ หรือหากไกลเกินไป อาจส่งผลให้เพิ่มค่าใช้จ่ายในการขนส่ง และใช้เวลาขนส่งที่นานอาจส่งผลให้ให้การจัดการไม่ทันเวลาได้

แนวคิดการจัดการขยะแบบพื้นที่เกาะ

ความเจริญของการท่องเที่ยวบนเกาะ มาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากมาย ทั้งโรงแรมที่พัก โครงสร้างพื้นฐาน บริการร้านอาหาร และร้านค้า รวมถึงการที่มีผู้คนจากต่างถิ่น และนักท่องเที่ยวเข้ามา ในขณะเดียวกันการขยายตัวอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ ทำให้ขยะเข้ามาเป็นจำนวนมากขึ้น อีกทั้งยังมีขยะในปริมาณมากที่ถูกพัดพามายังเกาะตามกระแสน้ำและมรสุมในแต่ละฤดูกาล ถือเป็นความท้าทายในการจัดการขยะของเกาะต่างๆ เนื่องจากส่วนใหญ่มีพื้นที่อย่างจำกัดเป็นภูเขา โขดหิน ส่วนที่ราบได้ถูกจับจองใช้ประโยชน์ในการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ของชุมชนและกิจการธุรกิจท่องเที่ยว ทำให้มีพื้นที่จำกัดการขนส่งเข้าถึงได้ยาก อีกทั้งระยะห่างจากชายฝั่งทำให้ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากในการขนย้ายขยะออกจากเกาะ เมื่อไม่สามารถแก้ไขได้ทันการ จึงเกิดการตกค้างของขยะเป็นจำนวนมาก

แหล่งที่มาของขยะในพื้นที่เกาะมาจาก 4 แหล่ง

1) ขยะจากบ้านเรือนและกิจกรรมในชุมชน โดยบนเกาะมีการจัดการขยะแบบพื้นบ้านทั่วไป เนื่องจากอาจเข้าถึงบริการจัดเก็บขยะของเทศบาลได้ยาก และขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการขยะ

2) ขยะจากนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวบนเกาะ โดยเฉพาะเกาะขนาดใหญ่จะมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายอาจทำให้เกิดขยะปริมาณเพิ่มมากขึ้น

3) ขยะที่ถูกคลื่นและลมพัดพามา มีทั้งเกิดจากกิจกรรมชายฝั่งโดยตรง และขยะที่เกิดขึ้นในทะเล จากเครื่องมือประมง ขยะจากเรือประมง เรือ ท่องเที่ยว เรือบรรทุกสินค้า เป็นต้น

4) ขยะมรสุมและขยะจากน้ำท่วมน้ำหลาก ซึ่งมาจากขยะที่ไม่ได้รับการจัดการและขยะจาก แหล่งกำจัดขยะที่ไม่เหมาะสมลงสู่แม่น้ำ คู คลอง และไหลออกสู่ทะเลส่งผลกระทบต่อเกาะบริเวณ ปากแม่น้ำ

ทฤษฎีการรับรู้ของประชาชน (Perception Theory)

การรับรู้ของประชน Perception Theory

การรับรู้ของประชาชนในการจัดการขยะของเทศบาล

การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการที่คนเราจะเข้าใจสิ่งเร้าหนึ่งที่ปรากฏกับประสาทสัมผัสส่วนใดส่วนหนึ่งของเรา การรับสัมผัสเป็นเพียงข้อมูลดิบ แต่ข้อสรุปกี่ได้จากการรวบรวม ข้อมูลทั้งหมด จากอวัยวะรับสัมผัสเข้าด้วยกันนั้นเป็นการรับรู้ นอกจากนี้การรับรู้ยังเป็นสิ่งที่ กำหนดความต้องการ แรงจูงใจ และทัศนคติของผู้รับสารอีกด้วย

Guralnik (1986: 28) การรับรู้ หมายถึง การแสดงออกถึงการรับรู้ เป็นความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ หรือคุณลักษณะ โดยวิธีการแสดงออกทางความรู้สึก (Sense) ความตระหนัก (Awareness) และความเข้าใจ (Comprehension)

ดังนั้น การรับรู้ทุกครั้งที่เกิดขึ้นจะต้องมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอเพื่อทำการตีความบางสิ่งบางอย่าง หรือเหตุการณ์หรือความสัมพันธ์ในฐานะเป็นสิ่งที่สัมผัสรู้อะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องในฐานะ เป็นสิ่งที่สัมผัสรู้ โดยการผ่านประสาทสัมผัส มนุษย์ทุกคนรู้ทุกสิ่งในโลกโดยผ่านเข้ามาทางประสาท สัมผัสจากความหมายของการรับรู้ที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าการรับรู้หมายถึง กระบวนการทางความคิด และจิตใจของมนุษย์ที่แสดงออกถึง ความรู้ความเข้าใจความรู้สึกนึกคิด ที่มีผลมาจากกระบวนการรับ และตีความสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่มาสัมผัส ด้วยความแตกต่างกันทางด้านปัจจัยส่วนบุคคลและประสบการณ์ ที่ผ่านมาคนแต่ละคนจึงมีการรับรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งการรับรู้จะส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่ แสดงออกต่อการรับรู้ในสิ่งนั้น ๆ

4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ (2541) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า คือ ความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน ที่ทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยยึดหลักการว่าทุกคนในชุมชนนั้นต้องให้ความร่วมมือ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาภายในชุมชนนอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน ตั้งแต่เริ่มต้นของการวางแผนไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผนและประเมินผลนั้น หมายความว่า จะต้องเริ่มต้นด้วยการปรึกษาหารือกันก่อนที่จะดำเนินการ เพื่อวิเคราะห์ (Identity) หาต้นตอของปัญหาให้เจอ และประชาชนจะต้องมาร่วมให้ลำดับความสำคัญของปัญหาและหาวิธีแก้ปัญหาที่เห็นว่าเป็นไปไม่ได้ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติ การประเมินผลแล้วเสร็จ ก็เริ่มระบุปัญหาและวางโครงการการที่ประชาชนจะปฏิบัติตามได้ต้องเริ่มจากรับรู้หรือเข้าถึงโครงการก่อน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมการปกครองท้องถิ่นกระทรวงมหาดไทย ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการขยะมูล ฝอย เช่น การบริหารจัดการ ประเภทแหล่งกำเนิด เป็นต้น, หลัก 3Rs ประชารัฐกับการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย ตัวอย่างรูปแบบกิจกรรม เช่น การทำน้ำสกัดชีวภาพ การทำปุ๋ยหมัก ธนาคารขยะรีไซเคิล เป็นต้นแนวทางและกลไกการปฏิบัติงานในระดับจังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหมู่บ้านหรือชุมชน ตลอดจนกลไกการขับเคลื่อนตามหลักประชารัฐของภาคส่วนต่าง ๆ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ได้มีนโยบายเพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทางประชารัฐ ระยะ 1 ปี พ.ศ. 2559-2560 โดยจัดทำเอกสารนี้ขึ้น เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนภายใต้หลัก 3Rs (Reduce Reuse และ Recycle) และหลักการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน “ประชารัฐ” ได้แก่ ภาคราชการ ภาคการศึกษา ภาคศาสนา และภาคประชาสังคม เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว 10

วิรัช ชมชื่น (2536)ได้ศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการกำจัดขยะมูลฝอยของประชาชนในเขต เทศบาลเมืองนครปฐม ผลการวิจัยพบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน การรับรู้ ข่าวสาร และความรู้เกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อพฤติกรรมการกำจัดขยะ มูลฝอย ส่วนระยะเวลาที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อพฤติกรรมการกำจัดขยะมูลฝอยประเภท เศษอาหาร เศษผัก และเศษเปลือกผลไม้รองลงมาได้แก่ขยะ

จำพวกขวดแก้วกระป๋อง วิธีการกำจัด ส่วนมากจะทิ้งรวมกับเศษขยะชนิดอื่นในถังใบเดียว โดยไม่มีการแยกประเภท

มนต์ชัย สงฆ์ประชา (2547) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำนโยบายจัดเก็บขยะกรุงเทพมหานคร ไปปฏิบัติ : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตหนองจอก เขตลาดกระบัง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า ผลการนำนโยบายจัดเก็บขยะกรุงเทพมหานครไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

โดยผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลระดับทุติยภูมิ คือ ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสาร ตลอดจนผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) ที่ได้มีการเก็บ รวบรวมไว้ ยกตัวอย่าง เช่น หนังสือ วารสาร เอกสาร รายงานทางวิชาการ และฐานข้อมูลออนไลน์ตลอดจนรายงานการศึกษาวิจัย ต่างๆ ของแต่ละองค์กรที่เกี่ยวข้องกับในด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย

2. การเก็บข้อมูลระดับปฐมภูมิ คือ เป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Study) เพื่อให้ได้รับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการลงพื้นที่จริงในการสังเกตวิถีชีวิต ตลอดจนเพิ่มโอกาสในการสัมผัสสภาพความเป็นจริงของกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ให้ได้มากที่สุด โดยผู้วิจัยยึดการสัมภาษณ์เชิงลึก (In- depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย (กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และกองช่างสุขาภิบาล สำนักงานเทศบาลนครเกาะสมุย)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย (กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และกองช่างสุขาภิบาล สำนักงานเทศบาลนครเกาะสมุย) ดังนี้

1.กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

ได้แก่ 1. เจ้าหน้าที่นักวิชาการสุขาภิบาล (จำนวน 1 คน)

โดยทำหน้าที่ดูแลการจัดการขยะที่ต้นทางและกลางทาง

ได้แก่ 2. เจ้าหน้าที่นักวิชาการสิ่งแวดล้อม (จำนวน 1 คน)

ทำหน้าที่ในการดูแลการจัดการขยะปลายทาง

2.กลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอเกาะสมุย

ได้แก่ 1.ประชาชนในพื้นที่ (จำนวน 7 คน) โดยจำแนกตามแต่ละตำบล

ได้แก่ ตำบลอ่างทอง ตำบลตลิ่งงาม ตำบลบ่อผุด ตำบลมะเร็ต ตำบลแม่น้ำ ตำบลลิปะน้อย ตำบลหน้าเมือง

รวมทั้งสิ้น 9 คน ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาว่ามีจำนวนเพียงพอสำหรับในการเก็บข้อมูลเชิงลึกและสามารถสะท้อนหรืออธิบายภาพรวมของการจัดการขยะภายในพื้นที่เทศบาลนครเกาะสมุยได้

วิธีทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ศึกษารายงาน นโยบาย แผนงาน และเอกสารทางราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะของเทศบาลนครเกาะสมุย

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยได้นัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า และได้อธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย และดำเนินการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้าโดยใช้แนวคำถามที่สร้างขึ้นเป็นประเด็นในการสนทนา โดยการซักถามผู้ให้ข้อมูล จุดประเด็นต่างๆเปิดโอกาสให้เกิดการพูดคุยถามถึงความรู้สึกนึกคิดต่างๆ โดยดำเนินการบันทึกโดยใช้แบบบันทึกการสนทนาร่วมกับการบันทึกเสียงและจดบันทึกประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธี การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) มีขั้นตอนดังนี้

1. ถอดเทปเสียงการสัมภาษณ์ทั้งหมดอย่างละเอียด

2. อ่านและทบทวนข้อมูลหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจ

3. จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

4. วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลเชิงพรรณนา (Descriptive Summary) เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบการจัดการขยะ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่เทศบาลนครเกาะสมุย

ผลการศึกษา

การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลนครเกาะสมุย

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าทางเทศบาลนครเกาะสมุยมีความพยายามในการจัดการและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยข้อจำกัดต่างๆ เช่น เตาเผาขยะที่ชำรุด และทางเทศบาลก็ได้ทดลองใช้ในหลายๆวิธีแต่ก็ไม่ได้เป็นผล การจัดการในปัจจุบันคือ ในการจัดการขยะต้นทาง เทศบาลได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยผ่านโครงการฝึกอบรม การให้ความรู้ และเครือข่ายต่างๆ และยังมีศูนย์เรียนรู้และสถานีแปรรูปขยะอินทรีย์ 4 แห่ง ที่ทำหน้าที่รับขยะอินทรีย์ไปกำจัดต่อไป ในการจัดการขยะกลางทาง เทศบาลมีการแบ่งประเภทรถขยะตามชนิดของขยะในการจัดเก็บมีความยืดหยุ่นตามแต่ละพื้นที่

ปัญหาที่พบ ได้แก่ การที่รถขยะเข้าไม่ถึงในบางพื้นที่เนื่องด้วยเป็นซอยที่แคบ ประชาชนจึงจำเป็นที่จะต้องนำขยะในครัวเรือนของตน มาทิ้งที่จุดทิ้งขยะด้วยตนเอง อีกทั้งรถขยะที่เสียบ่อยทำให้เกิดขยะตกค้าง และในบางพื้นที่มีประชากรหนาแน่น เช่น ในย่านการท่องเที่ยวทำให้รถขยะของทางเทศบาลเก็บขยะได้ไม่ทัน และในการจัดการขยะปลายทาง จากเดิมที่เคยมีเตาเผาขยะแต่ได้ชำรุดเนื่องจากปริมาณขยะที่มหาศาลและมีความชื้นสูง จึงได้เลิกใช้และหันมาใช้วิธีฝังกลบแทนแต่ด้วยพื้นที่ที่จำกัดมีเพียง 42 ไร่ ทำให้ไม่สามารถดำเนินต่อได้ ปัจจุบันจึงต้องขนส่งออกไปกำจัดนอกพื้นที่ คืออำเภอบ้านส้อง จ.สุราษฎร์ธานี ที่มีค่าใช้จ่าย 1,530 บาท/ตัน และขยะเก่าที่เคยฝังกลบมีถึง 300,000 ตัน และกำลังทยอยขนย้ายออกนอกพื้นที่

ในการขนขยะไปกำจัดนอกพื้นที่ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ที่จำกัด การฝังกลบที่ใช้อยู่เดิมก็ไม่ได้เป็นผล แม้ว่าเทศบาลมีรถเก็บขยะที่วิ่งเก็บขยะเป็นประจำ และมีการกำหนดเวลาที่ชัดเจน แต่เมื่อเข้าสู่ช่วงของการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเพิ่มสูง ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ขยะตกค้างในบางพื้นที่ได้ อีกทั้งเทศบาลมีโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รณรงค์ส่งเสริมให้คัดแยกขยะ แต่การรับรู้ของคนที่เข้ามาในพื้นที่อาจจะไม่ได้ทั่วถึงปัญหาในการจัดการขยะจึงเป็นสิ่งที่จัดการได้ค่อนข้างยาก

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ

การคัดแยกขยะในครัวเรือนของประชาชนน้อย ยังคงมีประชาชนที่ยังขาดความรู้ และแรงจูงใจในการคัดแยกขยะ โดยประชาชนส่วนใหญ่เพียงนำขยะไปทิ้งที่จุดทิ้ง แต่ยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการคัดแยก การทำปุ๋ยหมัก หรือการร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของเทศบาล ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เช่น ประชาชนยังไม่ได้เห็นผลกระทบของปัญหาขยะในชีวิตประจำวัน เช่นกลิ่น น้ำเสีย หรือผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ขาดความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม เพราะไม่มีเวลา และแรงจูงใจจึงไม่ได้มองว่าการคัดแยกขยะเป็นหน้าที่ของตนเอง ขาดความข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนจากทางเทศบาลอย่างทั่วถึง หากมีกิจกรรมหรือโครงการก็พร้อมที่จะเข้าร่วม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ดังนี้

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าปริมาณขยะเพิ่มขึ้นมากกว่าความสามารถในการจัดการขยะของเทศบาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการขยะในพื้นที่เกาะ ที่บ่งบอกว่าเกาะมุยมีข้อจำกัดทางภูมิศาสตร์ ด้วยพื้นที่จำกัด จึงต้องใช้งบประมาณในการขนย้ายที่สูงกว่าแผ่นดินใหญ่ ดังที่นักวิชาการสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นว่าเตาเผายุคใหม่ให้ผลเหลือเถ้าเพียง 10% และมีระบบควบคุมมลพิษที่ปลอดภัย เหมาะกับพื้นที่จำกัดอย่างสมุย

อีกทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญในการจัดการขยะ ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และแรงจูงใจในการคัดแยกขยะจึงทำให้ภาระตกอยู่ที่เทศบาลในการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน ว่าการจัดการสิ่งแวดล้อมจะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อประชาชนเข้าใจร่วมกัน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

ควรเร่งสร้างหรือฟื้นฟูระบบเตาเผาแบบปลอดมลพิษโดยเร่งด่วนเพื่อเป็นการลดขั้นตอนในการขนย้ายไปกำจัดในนอกพื้นที่

ควรมีมาตรการบังคับใช้หรือกฎหมายท้องถิ่น เช่น ธุรกิจโรงแรม หรือสถานประกอบการต้องมีระบบคัดแยกที่ชัดเจน ร้านอาหารต้องมีการคัดแยกขยะอินทรีย์ออกจากขยะทั่วไปเพื่อลดปริมาณขยะปลายทาง และควรมีการขยายเครือข่ายสถานีแปรรูปขยะอินทรีย์ให้ครอบคลุมในทุกตำบล

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

1.ควรเพิ่มการสัมภาษณ์เครือข่ายนักสิ่งแวดล้อมหรือกลุ่มเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่ดูแลปกป้องด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอำเภอเกาะสมุย เพื่อให้ได้ข้อมูลในหลายๆด้านอย่างสมบูรณ์

2. ศึกษาความเห็นของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบคัดแยกของสมุย

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. (2548). แนวทางและข้อกำหนดเบื้องต้น การลดและใช้ประโยชน์ ขยะมูลฝอย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อุษาการพิมพ์

กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. (2542). นโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: มีเดีย ไกด์.

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, 2527. จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา แนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานประสานมิตร

เทวัญ พัฒนพงศ์ศักดิ์. (2540). การแยกมูลฝอยและการจัดการมูลฝอยที่แยกแล้วในแหล่งกำเนิดต่างๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่, เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทะนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ, 2541. หลักการพัฒนาชุมชน=Principle of community development. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

บุญต่วน แก้วปินตา. (2541), เอกสารประกอบการสอนเรื่องการสุขาภิบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อมเชียงใหม่: ภาควิชาเวชชศาสตร์ชุมชน, คณะแพทย์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สมบูรณ์ ขันเมือง. (2542). การจัดการมูลฝอยในครัวเรือน เขตเทศบาลเมืองพะเยา, การค้นคว้าอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่